

Głagolica obła

samouczek pisania głagolickich znaków

Nieco historii

Rozsądnie założyć należy, że historia świata nie rozwijała się liniowo, ale miała wznoszenia i upadki, tak, jak wznoszenia i upadki mają ludzie. Wiele budowli za zachowanych przedmiotów historycznych technologicznie wyprzedza swoją epokę, a czasami nawet i czasy współczesne. Ślady mechanicznej obróbki, rzeźby nie do odtworzenia nawet przy zastosowaniu współczesnych narzędzi, proporcje matematyczne i zaawansowana geografia na mapach tylko potwierdza nieliniowy rozwój kultur ludzkich. Podobnie ma się sprawa z pismem.

Ślady znaków podobnych do tych, które znamy z głągolicy, tkwią korzeniami w piśmie linearnym pochodzącym z epoki brązu. Najprawdopodobniej historia głągolicy zaczyna się jeszcze przed podziałem cesarstwa rzymskiego na część wschodnią i zachodnią i jest ona dość mocno związana ze Scytami, Sarmatami, Bułgarami i Słowianami. Na to, że głągolica jest pismem starszym, niż chcą przyznać oficjalnie historycy, wskazuje zarówno jego bogactwo, ilość ligatur i to, że inne pisma są od głągolicy uboższe. Informacje można odnaleźć choćby u Pavla Serafimova w jego publikacjach i na blogu <https://sparotok.blogspot.com/>. Poniżej znajduje się tabela pochodząca z jego bloga.

Kolumna G to głągolica, a kolumna R to scyto-sarmackie pismo pochodzące z I wieku naszej ery używane w starej Bułgarii.

	Gsv	G	R	SIC	SIL	L		Gsv	G	R	SIC	SIL	L
1	υ	У	У	B	V	V	13	o	o	o	o	o	o
2	g	Г	Г	Г	G	G	14	št	У	У	Ш		
3	d	Д	Д	Д	D	D	15	c	У	У	Ц	C	
4	e	Э	Э	E	E	E	16	š	Ш	Ш	Ш	Š	
5	ž	Ж	Ж	Ж	Ž		17	č	У	У	Ч	Č	
6	dz	Дз	Дз	Дз			18	b	У	У	Б		
7	i	И	И	I	I	I	19	ě	У	У	Е		
8	l	Л	Л	L	L	L	20	en	У	У	Е		
9	m	М	М	M	M	M	21	om	У	У	О	М	
10	n	Н	Н	H	N	N	22	jom	У	У	О	М	
11	s	С	С	C	S	S	23	ü/v	У	У	У	В	
12	u	У	У	У	U	U							

Również istnieją porównania pisma linearnego A i B z głągolicą. Ponieważ głągolica, jak również pismo ze Starej Bułgarii i Scyto-Sarmackie znaki, ukazują niesamowitą bliskość ze starożytnym systemem pism regionu Egejskiego tak, że bez wątplenia głągolica jest związana z pismem linearnym A i B, stworzonym przez Trakopelazgów Prastłowian w 2 tysiącleciu p.n.e., a te z kolei najprawdopodobniej pochodzą od dużo starszego neolitycznego pisma Bałkanów. Gdy więc od roku około 500, Bułgarzy z północnokaukaskich stepów zaczęli najeżdżać Trację, a później sprowadzili się na Bałkany i wymieszali ze Słowiańskimi plemionami, znaki pisma podobne do głągolicznych były już w powszechnym użyciu. Najprawdopodobniej właśnie te znaki, pochodzący z zamieszkanymi głównie przez Słowian Salonik, misjonarz Konstanty,

zwany Cyrylem oraz jego brat Metody użyli jako podstawę do opracowania sposobu zapisu ksiąg chrześcijańskich w języku ówczesnych Słowian. Tak powstała głagolica – najstarsze znane i mocno udokumentowane pismo słowiańskie, które z obszaru Bułgarii i Macedonii trafia do Czech i na Morawy, na Śląsk i do Małopolski oraz na Ruś Kijowską. Tam też drukowane są w głagolicy księgi, pisane pisma, a znajomość głagolicy otwiera dostęp do kultury, religii i handlu. Bułgarzy, Serbowie i Chorwaci do dzisiaj w uroczystych liturgiach posługują się księgami w głagolicy.

Pierwotnie papież Hadrian II, około roku 870, zezwolił na stosowanie głagolicy do celów liturgicznych, ale w wiekach późniejszych nastąpił okres tępienia głagolicy spowodowany głównie tendencją, by zastępować misjonarzy i kler rytu słowiańskiego ich odpowiednikami teutońskimi. Łacina i greka zyskały w oczach kościoła opinię jedynie słusznych pism. Sytuacja taka trwała do czasu, kiedy to papież Stefan V, około roku 890, zakazał używania pisma i języka słowiańskiego w liturgii i nakazał przywrócić obrządek łaciński w obawie, że znaczenie głagolickich znaków może pochodzić od siły nieczystej lub służyć obcym Bogom. Ponieważ ówczesnie papież nie był nieomylny, ów zakaz bardzo powoli był realizowany. Ówczesny papież raczej nie wierzył w niezwykłe zdolności Cyryla i Metodego, w tym i w to, że głagolica jest ich dziełem, skoro zwalczanie głagolicy uznał za coś słusznego.

Jedna z Biblii wydana w głagolicy w czeskiej Pradze, trafia do Francji i przysięgają na nią francuscy królowie, a na Kleparzu w klasztorze ufundowanym przez królową Jadwigę odprawiana jest z użyciem głagolicy liturgia w staro-cerkiewno-słowiańskim języku. W wielkim Księstwie Litewskim elitę tworzą zrusyfikowani kniaziowie litewscy, mówiący po rusku i posługujący się głagolicą oraz cyrylicą, a po objęciu trony krakowskiego przez wielkiego księcia litewskiego Jogaiłę, nazywanego również Jagiełłą i przyjęciu chrztu przez Litwę, cyrylica i język staro-cerkiewno-słowiański stają się podstawą funkcjonowania Wielkiego Księstwa Litewskiego aż do czasów rozbiorów Rzeczypospolitej. Pochodząca z Czech Bogurodzica, zapisywana jest znakami łacińskimi, w cyrylicy, i najprawdopodobniej również w głagolicy.

Na długo przed tym, jak w roku 1285 na zjeździe w Łęczycy postanowiono używać w szkołach obok łaciny języka polskiego i zapisywać go znakami łacińskimi, język polski, czeski i ruski był zapisywany w głagolicy i w bukwicy, najczęściej w stylu i odmianie nawiązującej do języka staro-cerkiewno-słowiańskiego. Pozostałością tego stał się słynny [kodeks supraski](#).

Później, gdy stopniowo cyrylica w wersji bukwicy, zastępuje głagolicę, zbiory ksiąg głagolickich są niszczone i ostatecznie pożar w Krakowie w roku 1584 trawi bibliotekę i zbiory ksiąg zapisanych głagolicą na terenie Korony, a język polski staje się jednym z tych słowiańskich języków, które zapisywane są z użyciem łacińskich znaków.

Jako ciekawostkę, warto wspomnieć, że napisy i plakaty w grze Wiedźmin 3 są wykonane w kanciastej głagolicy rytu chorwackiego, szkoda tylko, że bez zachowania zasad pisowni wynikającej z języka staro-cerkiewno-słowiańskiego, będącego przecież podstawą i dla języka polskiego.

Język staro-cerkiewno-słowiański jako podstawa pisania w głagolicy

Język staro-cerkiewno-słowiański jest ważny historycznie i współcześnie, a szczególnie, że jego znajomość jest ważna dla późniejszego zrozumienia językoznawstwa diachronicznego, czyli gramatyki historycznej języka polskiego i historii języka. Bez jego znajomości czasem trudno się połapać w meandrach rozwoju języka polskiego, a tym samym nie sposób poprawnie po polsku pisać, w tym i w głagolicy. Podobnie dzieje się i w innych językach słowiańskich.

Język staro-cerkiewno-słowiański to jedno ze średniowiecznych narzeczy bułgarsko-macedońskich i nie był on wspólnym językiem wszystkich Słowian, ale zawiera on rdzeń językowy wspólny dla wszystkich Słowian. Język staro-cerkiewno-słowiański należy do grupy języków południowosłowiańskich. Z dawnego języka Słowian wyodrębniły się też grupy języków wschodniosłowiańskich i zachodniosłowiańskich. Wszystkie one jednakże mają wspólny, prasłowiański pień. Oznacza to, że zasady pisowni i gramatyczne mają wspólne dla wszystkich Słowian elementy.

Waga języka w językoznawstwie, ale i w ogóle w kulturze słowiańskiej jaką ma język staro-cerkiewno-słowiański, wynika z kontekstu jego pojawienia się. Zaistnienie literatury w języku staro-cerkiewno-słowiańskim związane jest z Państwem Wielkomorawskim, o istnieniu którego wzmianki w dokumentach pojawiają się od początku IX wieku. Państwo to kształtowało się w dorzeczu Morawy na terenie dzisiejszych Czech. Swoim zasięgiem objęło Panonię nad Balatonem, Czechy, Łużyce oraz najprawdopodobniej Śląsk i państwo Wiślan, czyli tereny Sandomierza, Tyńca i Krakowa. Jednakże zasięg piśmiennictwa głagolickiego był większy i sięgał kresów Rusi Kijowskiej. W ten oto sposób pisma w głagolicy stały się w elementem wspólnym dla wszystkich Słowian od Bułgarii, poprzez Morawy, Czechy i Słowację aż po Ruś Kijowską na wschodzie, i po plemiona i związki Polan na północy i zachodzie.

Język staro-cerkiewno-słowiański to zatem najstarszy język literacki Słowian. Ma tę przewagę nad innymi językami, że został zapisany najwcześniej, a najstarsze jego zapiski z terenów polskich sięgają aż IX w. Dla porównania – najstarszy zapisany polski tekst ciągły, *Kazania świętokrzyskie*, pochodzi z XIV w, a tym samym jest o ponad 5 wieków późniejszy. Przez te ponad pięć wieków głagolica walczyła o prymat z łaciną.

Głagolica była specyficznym zapisem, nigdzie wcześniej nie spotykanym, ponieważ służyła ona do oddania zapisu języka na zasadzie – piszemy tak, jak mówimy a czytamy tak jak piszemy - co do tej pory jest stałą zasadą języków słowiańskich.

Na początek warto podkreślić, że znaki głagolicy, oraz znaki wczesnej cyrylicy były tożsame, ponieważ używano ich w jednej przestrzeni społecznej i w jednym

środowisku kulturowym do zapisu tych samych i tak samo rozumianych treści. Poprzez słowa, które nie zmieniły swojego znaczenia, zapis poszczególnych słów przeniósł się od głągolicy, poprzez cyrylicę i w zapisie znakami łaciny trafiły do języków narodowych.

Zaczniemy od znaków wczesnosłowiańskiej cyrylicy przedstawionej tutaj poniżej i odrzucimy z niej znaki ewidentnie greckie, wprost wstawione do cyrylicy, a wspólnie z niej usunięte.

Аа Бб Вв Гг Дд Єє Жж Сс Зз/Зз Ии Її/Іі
 Ћћ Кк Лл Мм Нн Оо Пп Рр Ґґ Тт Ѡѡ/Ѡѡ
 Фф Ѡѡ Хх Уу Ӱӱ Цц Чч/Чч Шш
 Ъъ Ыы/Ыы Ьь Ѓѓ Ѕѕ Ӓӓ Ӕӕ Ӧӧ
 Ӣӣ Ӥӥ Ӧӧ Өө Ӫӫ Ӭӭ Ӯӯ

Najprawdopodobniej kilka znaków, w tym Ӣ Ӧ Ӯ, to zapożyczeniami z greki i takie które są zbitkami znaków.

Nad znakami głągolicy, a później cyrylicy stawiano ukośne kreski dla oznaczania opadania lub wzrostu tonu. Robiono tak, ponieważ język staro-cerkiewno-słowiański charakteryzował się tonalną formą wymowy i linią melodyczną, nieco podobną do wymowy słowiańskich górali z Czech, Słowacji czy Macedonii. Znakami akcentu zaznaczano sposób wymowy tak, aby jak najlepiej zachować podobieństwo tonalne i melodyjne tego jak mowę zapisano do tego, jak to potem czytano. Tylda służyła do informacji o tym, że wyraz jest skrótem.

bukwica	А	Б	В	Г	Д	Є	Ж	С	З	И	Ї	Н	Ѓ	К	Л	М	О	П	Р	Ґ
głągolica	Ɑ	Ɱ	Ɐ	Ɒ	ⱱ	Ⱳ	ⱳ	ⱴ	Ⱶ	ⱶ	ⱷ	ⱸ	ⱹ	ⱺ	ⱻ	ⱼ	ⱽ	Ȿ	Ɀ	Ⲁ
łacina	A	B	W	G	D	JE	Ż	DZ	Z	Y	J	I	DŹ	K	L	M	O	P	R	S

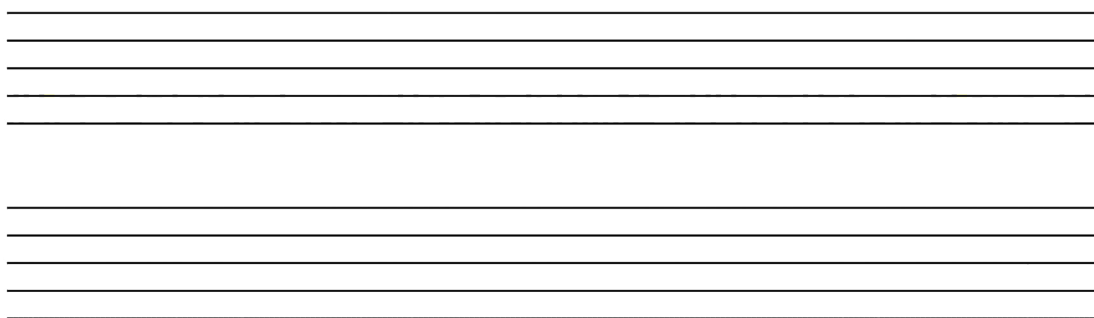
bukwica	Т	У	Ѡ	Ф	Ѡ	Х	Ӱ	О	Ӧ	Ц	Ш	Ц	Ч	Ӓ	Ӕ	Ӧ	Ө	Ӫ	Ӭ	Ӯ
głągolica	Ⲑ	ⲑ	Ⲓ	ⲓ	Ⲕ	ⲕ	Ⲍ	ⲍ	Ⲏ	ⲏ	Ⲑ	ⲑ	Ⲓ	ⲓ	Ⲕ	ⲕ	Ⲍ	ⲍ	Ⲏ	ⲏ
łacina	T	U	OU	F	F'	CH	H	O'	OT	SZ	SZCZ	C	CZ	Krótkie Y	Krótkie I	JA	JU	JA	JE	Ę

bukwica	Ӓ	Ӕ	Ӧ	Ө	Ӫ	Ӭ	Ӯ	Ӣ	Ӥ	Ӧ										
głągolica	Ⲓ	Ⲕ	Ⲗ	Ⲙ	Ⲛ	Ⲝ	Ⲟ	Ⲡ	ⲡ	Ⲣ										
łacina	A	JE	JA	JO	E		KS	PS	JY											

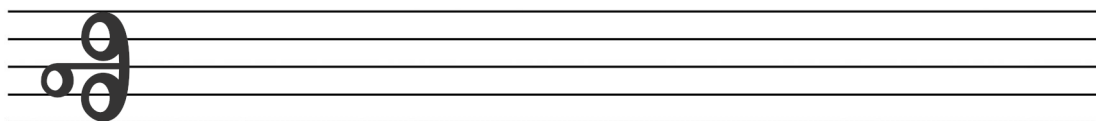
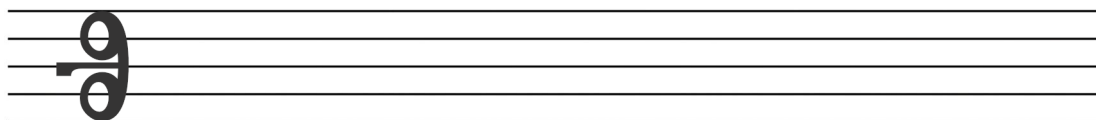
Jak pisać za pomocą głągolicznych znaków

Głągolica w odmianie obłej, okrągłej, jest pismem, które było zapisywane na pięciu liniach. Wynika to z konstrukcji znaków, których poszczególne elementy były ograniczane pięcioma, równoległe narysowanymi liniami. Najprawdopodobniej, ze względu na zmieniającą się tonację języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i czytanie w klasztorach Ewangelii, przechodzące w śpiew, pięciolinię zaczęto też stosować do zapisu muzycznego.

Zmiana zapisu następowała najczęściej w schemacie głągolica→bukwica→zapis współczesny, stąd też najprościej użyć tekstów staro-cerkiewno-słowiańskich zapisanych w bukwy dla ich przepisania głągolicą. Głągolica dzieliła znaki na samogłoski, pół-samogłoski i spółgłoski, które wymagały dla ich poprawnego przeczytania dodanej samogłoski lub pół-samogłoski. Stąd też wyrazy kończące się na spółgłoskę miały dodawane na końcu pół-samogłoski, w zależności od tego, czy czytało się miękko **ѧ**, czy twardo **Ѧ**. Cechą charakterystyczną głągolicy było i to, że używała głosek jotowanych – ja **Ѧ**, je **ѧ**, jo **Ѩ**, ju **ѩ**, ją **Ѧѧ** i ję **ѧѧ** w tym i dla zmiękczenia spółgłosek. Często zamiast znaków e **ѧ** i ę **ѧѧ** pisano je **ѧ**.

Poniżej znajdują się arkusze do ćwiczeń pisania głągolicznych znaków. Znak twardy (męski zarodek), a poniżej znak miękki (żeński zarodek).

lo

ls

o

v

iii

iii
o

iii
o

iii
o

iii €

iii €

†

Δ

Ɑ

ƿ

Ʒ

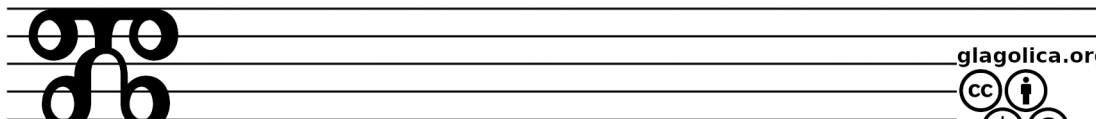
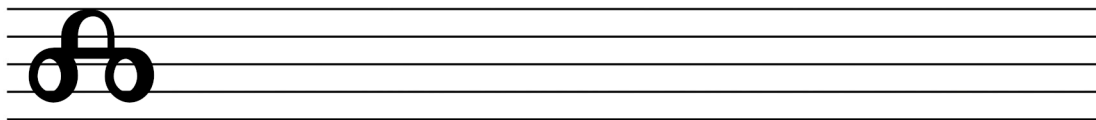
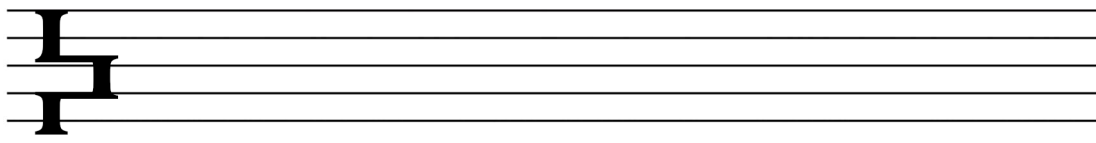
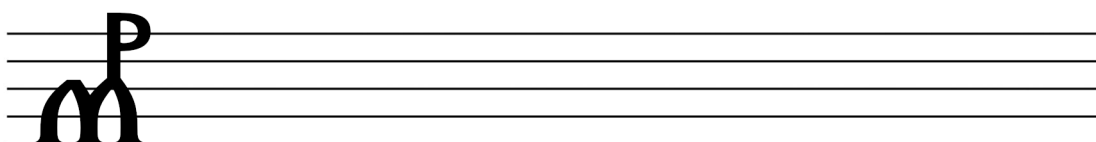
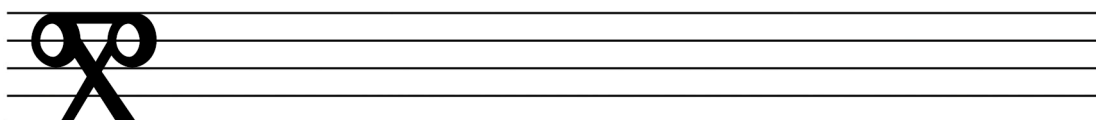
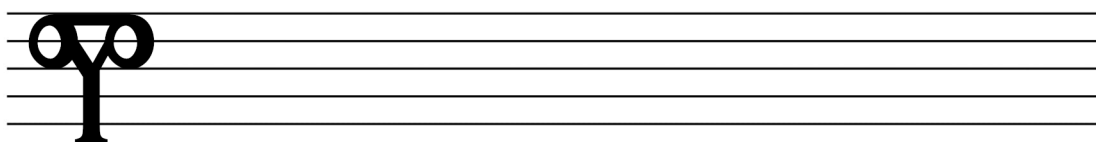
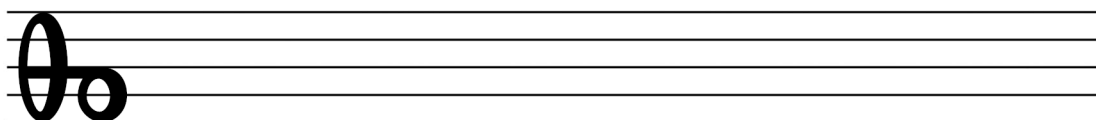
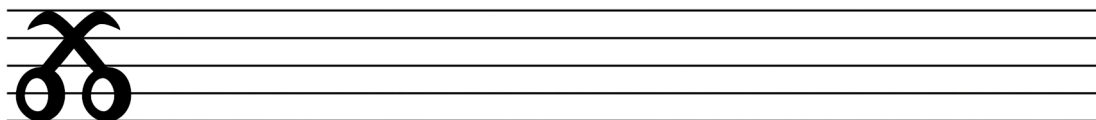
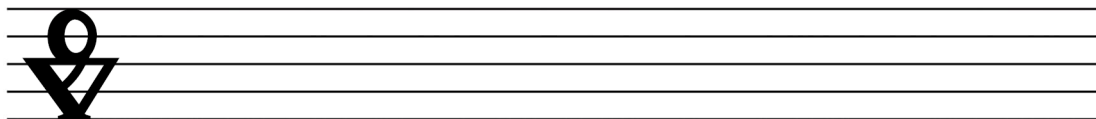
Ɱ

Ʒ

Ʒ

Ʒ

g

P

P

b

o

oo

gg

o

o

glagolica.org

€

€

Ɔ

8

)

||

⊳

M

ō ō

ò ó

